

מספר הקורס: 1030001

שם הקורס בעברית: הנרטיב המקראי: בין ארוס למשבר - האהובה שהפכה לאלמנה

קריאה משווה בשיר השירים ובמגילת איכה

שם הקורס באנגלית:

The Widowed Beloved -The Biblical Narrative: From Eros to Crisis
Comparative Readings in Song of Songs and Lamentations

שנה"ל: תשפ"ב

שם המרצה: ד"ר אורית אבנרי

שם תכנית הלימודים: התכנית הבינתחומית בפילוסופיה ובהגות יהודית

סיווג הקורס: שיעור

משך והיקף הקורס: סמסטר ב', 4 ש"ס

נקודות זכות אקדמיות: 4 נ"ז

דרישות קדם: מבוא למקרא

מועד שעות הקבלה: ימי שני ורביעי 12-13:15

פרטי קשר של המרצה: orita@shalem.ac.il

תיאור הקורס

במגילת איכה בת ציון מקוננת על עזיבתו הכואבת של האל ושואלת את עצמה ואותו מדוע זה קרה ומה ניתן לעשות כעת בהתמודדות מול היעדרו של האל והחורבן הנורא סביב. זוהי מגילה מקומית מאוד, שנכתבה סביב אירוע טראומתי ודרמטי בתולדות העם, והיא משמשת מאז כיצירה מכוננת בהקשר תרבותי לעיבוד והתייחסות בעקבות אסונות שונים, שאירעו במהלך ההיסטוריה לעם ישראל.

מגילת שיר השירים, אף היא מגילה מאוד ארצישראלית, אלא שבניגוד לאווירת האסון והייאוש שצובעת את מגילת איכה, מגילת שיר השירים ססגונית, ריחנית, פרחונית, מלאת תשוקה וארוס. מרגע כתיבתה של המגילה, ובוודאי ברגע הכנסתה לקנון המקראי, דנו קוראיה ברבדים השונים שהיא מציעה לקריאתה, כשהעיקרים ביניהם זה הרובד הפשטי והרובד האלגורי. אחת האלגוריות הבולטות שהוצעו היא שמגילת שיר השירים עוסקת בנפתולי הקשר שבין האל לעמו.

בקורס נעיין בשתי המגילות, כל אחת בפני עצמה, ולאחר מכן נערוך קריאה השוואתית בין שתיהן הן מהבחינה הצורנית-ספרותית והן מבחינת התכנים שלהן. במסגרת היכרות עם הרובד הפרשני של המגילות נתייחס למגוון רחב של פירושים. החל מן הפרשנות הפנים

מקראית, החזל"ת, ועד לגישות פוסט מודרניות, המעניקות פרשנות פמיניסטית ליצירות. כמו כן, נתחקה אחר הנוכחות שלהן במרחב התרבותי היהודי/הישראלי/המערבי.

מטרות הקורס

מטרת הקורס להעניק לסטודנטים כלים להעמקה בשירה המקראית באמצעות קריאה טקסטואלית צמודה של מגילת שיר השירים על כל רבדיה ומרכביותיה ולהעמקה במזמורי הקינה באמצעות קריאה טקסטואלית צמודה במגילת איכה. במסגרת העיון בטקסט נעמוד על המאפיינים המרכזיים של הלשון הפיוטית - עולם המטפורות והסמלים של היצירה והתקבולת על צורתיה השונות. כמו כן נעמוד על אופיין הלשוני, הסגנוני והרעיוני של המגילות ונבחן אותן בזיקה לשירת האהבה השומרית והמצרית, ולקינה על אור.

חובות הקורס והרכב הציון בקורס

עבודת אמצע – פרזנטציה של מאמר בפני הסטודנטים והובלת דיון קצר על אודותיו. לאחר מכן הגשת סיכום המאמר בכתב. 25% מן הציון.

קריאה פעילה של מאמרים משיעור לשיעור - על פי דרישות הסילבוס

עבודת סיכום – 75% מן הציון הסופי. עבודת מחקר במגילות ובפרשנות עליהן לאורך הדורות (פרשנות קלאסית ומאמרים אקדמיים – חלקם מתוך הרשימה המוצעת במהלך הקורס, וחלקם בחיפוש עצמאי לפי מידת הרלוונטיות שלהם למחקר).

אורכה של העבודה – כ-7 עמודים.

ציון עובר בקורס: 60

פירוט השיעורים וקריאת החובה והרשות בהם:

1. מבוא - חמש המגילות. משמעות סידורן וזמן עריכתן לקבוצה מובחנת.

2. שיר השירים – זמן חיבורו ואופיו.

קריאת חובה:

שיר השירים עם מבוא ופירוש מאת יאיר זקוביץ, סדרת מקרא לישראל, תל אביב-ירושלים,

1992, עמ' 3-23.

קריאה מומלצת:

F. Scott Spencer, *Song of Songs* (Wisdom Commentary Series), V. 25, Liturgical Press, Minnesota, 2017, pp. xli-lxiv.

3. לשאלת מבנה שיר השירים – האם זו יצירה אחידה או אוסף שירים?

קריאת חובה:

Murphy Roland E., "The Unity of the Song of Songs", *VT* 29 (1979), pp. 436-443.

קריאה לפרזנטציה:

Exum Cheryl J., "A Literary and Structural Analysis of the Song of Songs", *ZAW* 85 (1973), pp. 47-79

קריאה מומלצת:

W.H. Shea, 'The Chiastic Structure of the Song of Songs' *ZAW* 92, 1980, pp. 378-396.

עסיס אליהו, "שיר או שירים: לשאלת אחדותה של המגילה", **אהבת עולם אהבתיך: קריאה חדשה בשיר השירים**, ידיעות אחרונות, תל אביב 2009, עמ' 243-233.

4. בין שיר השירים לגן עדן – קריאה השוואתית.

קריאת חובה:

Landy Francis, "The Song of Songs and The Garden of Eden", *JBL* 98/4 (1979), pp. 513-528.

קריאה לפרזנטציה:

Boer Roland, "The Second Coming: Repetition and Insatiable Desire in the Song of Songs", *Biblical Interpretation* 8,3 (2000), pp. 276-301

קריאה מומלצת:

Davidson Richard M., "Theology of Sexuality in the Song of Songs: Return to Eden", *Andrews University Seminary Studies* 27.1 (1989), pp. 1-19.

5. גן המטפורות בשיר השירים – עיון בשירי המגילה

6. אהבה, מגדר ומיניות והשוואה עם שירי חשק ואהבה בתרבות המצרית והשומרית

קריאת חובה:

שירי אהבה שומריים, **בימים הרחוקים ההם - אנתלוגיה משירת המזרח הקדום**, עורכים: ש. שפרה ויעקב קליין, תל אביב 1996, עמ' 333-349.
פוקס מיכאל, **שירי דודים ממצרים העתיקה**, מאגנס 1985.

7. הקריאה האלגורית בשיר השירים לאורך הדורות

קריאה לפרזנטציה:

Linafelt Tod, "Biblical Love Poetry (... and God)", *Journal of the American Academy of Religion* 70.2 (2002), pp.323-345.

Trible Phyllis, "Love's Lyrics Redeemed", *God and the Rhetoric of Sexuality*, Fortress Press 1978, pp. 144-165

קריאה מומלצת:

פרדס אילנה, "אני חומה ושדי כמגדלות: שיר השירים ושאלת הקנוניזציה", **גישה ספרותית פמיניסטית למקרא**, הקיבוץ המאוחד 1996, עמ' 93-110.

LaCocque Andre, *Romance She Wrote: A Hermeneutical Essay on Song of Songs*, Trinity Press International, 1998, pp.160-191.

Pardes Ilana, "Flee My Lover and Be Like a Deer or Like a Gazelle on the Spice Mountains", *The Song of Songs: A Biography*, Princeton University Press, 2019, pp. 219-230.

Kingsmill Edmee, *The Song of Songs and the Eros of God*, Oxford University Press 2009, pp. 99-122, 197-222.

8. העיסוק בשיר השירים כטקסט גאולי

קריאה לפרזנטציה:

Pardes Ilana, "The Rise of Allegory: From Rabbi Akiva to Origen", *The Song of Songs: A Biography*, Princeton University Press, 2019, pp. 22-58.

קריאה מומלצת:

Edme'e Kingsmill, *The Song of Songs and the Eros of God*, 197-222

9. שיר השירים והויכוח היהודי-נוצרי

קריאת חובה:

גרוסמן אברהם, "דרשות מקוריות של רש"י בפירושו לשיר השירים והפולמוס היהודי-נוצרי", **דברי חכמים וחידותם – פרשנות התנ"ך בספרות חז"ל וימי הביניים**, כרמל 2019, עמ' 115-134.

קריאת רשות:

קמין שרה, "פירוש רש"י על שיר השירים והויכוח היהודי-נוצרי", **בפרשנות המקרא**, מאגנס ירושלים תשס"ט, עמ' 22-57.

10. שיר השירים ונוכחות האל

קריאת חובה:

Martti Nissinen, "Is God Mentioned in the Song of Songs? Flame of Yahweh, Love, and Death in Song of Songs 8.6-7a", *A Critical Engagement – Essays on*

the Hebrew Bible in Honour of J.Cheryl Exum, Clines & van Wolde (eds.), Sheffield 2011, pp. 273-281

קריאה לפרזנטציה:

Fiona C. Black, "The Shulammite's Burning Bush: Passion, Im\Possibility and the Existence of God in Song 8.6 and Exodus 3", *A Critical Engagement – Essays on the Hebrew Bible in Honour of J.Cheryl Exum*, Clines & van Wolde (eds.), Sheffield 2011, pp. 59-81.

11. שיר השירים, ספר משלי וספר קהלת

קריאת חובה:

Yair Zakovitch, "A Woman of Valor" Prov.31:10-31 – A Conservative's Response to Song of Songs", *The Song of Songs, Riddle of Riddles*, t&t Clark 2019, pp. 89-100

קריאה לפרזנטציה:

Brittany N. Melton, "Solomon, Wisdom, and Love: Intertextual Resonance Between Ecclesiastes and Song of Songs", *Reading Ecclesiastes Intertextuality*, Dell and Kynes (eds.), Bloomsbury 2014, pp.130-141.

12. שיר השירים – במדרש ובזוהר – הרצאת אורח

13. שיר השירים בספרות המודרנית

קריאת חובה:

שקד מלכה, **לנצח אנגנך – המקרא בשירה העברית החדשה - עיון**, ידיעות אחרונות 2005, עמ' 598-614

קריאה לפרזנטציה:

F. Scott Spencer, "Playing the Song of Songs in a Feminist Key", *Song of Songs - Wisdom Commentary*, V.25, Liturgical Press, Minnesota 2017, pp. xli-lxiv.

Pardes Ilana, "Modern Scholars and the Quest for the Literal Songs", *The Song of Songs: A Biography*, Princeton University Press, 2019, pp. 136-171.

קריאה מומלצת:

לפשיץ יאיר, "תיאטרון, פסטורליה ומירחוב שיר השירים בתרבות הציונית", **תיאוריה וביקורת** 42, 2014, עמ' 157-181.

פרדס אילנה, "שיר השירים כטקסט תרבותי: מההשכלה האירופית לציונות", **אוהבים מוכי ירח – עגנון ושיר השירים בתרבות הישראלית**, מוסד ביאליק תשע"ה, עמ' 51-93.

14. שיר השירים במרחב התרבותי הרחב

קריאה לפרזנטציה:

David J.A. Clines, "Reading the Song of Songs as a Classic", *A Critical Engagement – Essays on the Hebrew Bible in Honour of J. Cheryl Exum*, Clines & van Wolde (eds.), Sheffield 2011, pp. 116-131

15. מגילת איכה – קונטקסט היסטורי. זמן חיבורה ואופיה.

קריאת חובה: מל"ב כד-כה. ירמיהו לט-מד, נב.

מגילת איכה עם מבוא ופירוש מאת יעקב קליין, סדרת מקרא לישראל, עם עובד-מגנס, תל אביב-ירושלים 2017, עמ' 3-10.

קריאה לפרזנטציה:

A. Cooper, "The Message of Lamentations", *JANES* 28 (2001), pp. 1-18

קריאה מומלצת:

זקוביץ י' ושנאן א', **מגילת איכה, פירוש ישראלי חדש**, הוצאת משכל, 2017, עמ' 13-25.

16. מבנה מגילת איכה ומשמעותו.

קריאת חובה:

Homer Heater, "Structure and Meaning in Lamentations", *Bibliotheca Sacra* 149 (1992), pp. 304-315

קריאה לפרזנטציה:

B. Johnson, "Form and Message in the Book of Lamentations", *ZAW* 97 (1985), pp. 58-73

קריאה מומלצת:

M. S. Moore, 'Human Suffering in Lamentations' *RB* 90 (1983), pp. 534-555
גריןשטיין אליעזר (אד), "קול האישה במגילת איכה פרק ג", **שנתון לחקר המקרא והמזרח הקדום** כד (תשע"ו), עמ' 167-176.

Assis Elie, "The Unity of the Book of Lamentations", *The Catholic Biblical Quarterly* 71 (2009), pp. 306-330

17. מטאפורת הנישואין – מהנביאים למגילת איכה

קריאה לפרזנטציה:

Mandolfo Carleen R., "The Construction of Daughter Zion in the Prophets", *Daughter Zion Talks Back to the Prophets – A Dialogic Theology of the Book of Lamentations*, SBL Semeia studies (V.58 2007), pp. 29-54.

18. התיאולוגיה של מגילת איכה. טוב ורע יכולתו של האל.

קריאת חובה:

Middlemas Jill, "Did Second Isaiah Write Lamentations III?", *VT* 56 (2006), pp. 505-525

קריאה לפרזנטציה:

Hobbins John F. "Zion's Plea that God See Her as She Sees Herself: Unanswered Prayer in Lamentations 1-2", *Daughter Zion – Her Portrait, Her Response*, M.J.Boda, C.J.Dempsey, L.S. Flesher (eds.), SBL 13 (2012), pp. 149-176.

19. התמודדות מול משבר לאומי בקנה מידה היסטורי.

קריאה מומלצת:

דלית רום שילוני, "החורבן ומידת הצדק: ה' כשופט", **אלהים בעידן של חורבן וגלויות – תיאולוגיה תנ"כית**, הוצאת מאגנס, ירושלים 2009, עמ' 268-319.
אוסקיס דוד, "תפילות החורבן", **אל מול פני הרעה: תגובות לפורענות בתרבות היהודית החדשה**, הקיבוץ המאוחד 1993, עמ' 23-58.

20. המשמעויות התיאולוגיות של מטאפורת הזוגיות ליחסי האל והאדם ומשמעות הסבל

קריאה לפרזנטציה:

Conway Mary L. "Daughter Zion: Metaphor and Dialogue in the Book of Lamentations", *Daughter Zion – Her Portrait, Her Response*, M.J.Boda, C.J.Dempsey, L.S. Flesher (eds.), SBL 13 (2012), pp. 101-126.

קריאה מומלצת:

מינץ אלן, "הרטוריקה של מגילת איכה", **חורבן: תגובות בספרות עברית על אסונות לאומיים**, תרגום מאנגלית יצחק קומם, מוסד ביאליק, ירושלים 2003, עמ' 25-48.

Middlemas Jill, "Speaking of Speaking: The Form of Zion's Suffering in Lamentations", *Daughter Zion – Her Portrait, Her Response*, M.J.Boda, C.J.Dempsey, L.S. Flesher (eds.), SBL 13 (2012), pp. 39-54.

21. מגילת איכה כמגילה המנסה לתת פשר לסבל ולהתמודדות איתו

קריאת חובה:

Reimer David J. "Good Grief? A Psychological Reading of Lamentations". *ZAW* 114 (2002): 542-59.

קריאה לפרזנטציה:

Paul Joyce, "Lamentations and the Grief Process: A Psychological Reading", *Biblical Interpretation* 1 (1993), pp. 304-320

22. בין איכה לקינות המזרח הקדום.

קריאת חובה:

קינה על העיר אור, **בימים הרחוקים ההם - אנתלוגיה משירת המזרח הקדום**, עורכים: ש. שפרה ויעקב קליין, הוצאת עם עובד, המפעל לתרגום ספרות מופת, תל אביב 1996. עמ' 425-443.

קריאה לפרזנטציה:

Lanahan, William F. "The Speaking Voice in the Book of Lamentations". *Journal of Biblical Literature*, Vol. 93, No. 1 (1974): 41-49.

Harris and Mandolfo, "The Silent God in Lamentation", *Interpretation: A Journal of Bible and Theology* 67 (2), 2013, pp. 133-143

קריאה מומלצת:

קליין יעקב, "בת ציון במגילת איכה, ו'האלה המקוננת' בספרות המסופוטמית", **שנתון לחקר המקרא והמזרח הקדום** כד (תשע"ו), עמ' 177-207.
סמט נילי, "קריאה היסטורית בטקסטים ספרותיים: קינות הערים השומריות כמקרה בוחן", **שנתון לחקר המקרא והמזרח הקדום** כד (תשע"ו), עמ' 151-166.

23. מיניות ומגדר במגילת איכה - הצעות לפרשנות פמיניסטית של המגילה. עיון וביקורת.

קריאה לפרזנטציה:

Hens-Piazza Gina, *Lamentations -Wisdom Commentary*, V. 30, Liturgical Press, Minnesota 2017, pp.19-37.

קריאת מומלצת:

Camp Claudia V., "Metaphor in Feminist Biblical Interpretation: Theoretical Perspectives", *Women, War, and Metaphor: Language and Society in the Study of the Hebrew Bible*, *Semeia* 61 (1993), pp. 3-36

Floyd Michael H. "The Daughter of Zion Goes Fishing in Heaven", *Daughter Zion – Her Portrait, Her Response*, M.J.Boda, C.J.Dempsey, L.S. Flesher (eds.), SBL 13 (2012), pp. 177-200.

Bal Mieke, "Metaphors He Lives By", *Women, War, and Metaphor: Language and Society in the Study of the Hebrew Bible*, *Semeia* 61 (1993), pp. 185-20

Hens-Piazza Gina, *Lamentations - Wisdom Commentary*, V. 30, Liturgical Press, Minnesota 2017, pp. 75-92.

24. נביאי בית שני ומדרש איכה רבה מגיבים למגילת איכה - בין חורבן ראשון לחורבן שני.

קריאה לפרזנטציה:

Linafelt Tod, "Living beyond Lamentations: Tge Rhetoric of Survival in Second Isaiah", *Surviving Lamentations: Catastrophe, Lament and Protest in the Afterlife of a Biblical Book*, The University of Chicago Press, 2000, pp. 62-79.

קריאה מומלצת:

מינץ אלן, "המדרש והחורבן", **חורבן: תגובות בספרות עברית על אסונות לאומיים**, תרגום מאנגלית יצחק קומם, מוסד ביאליק, ירושלים 2003, עמ' 49-76.

חזן-רוקם גלית, "ההקשר ההשוואתי של סיפור העם במדרש האגדה: סיפורי עם כשיח בין תרבותי", **רקמת חיים - היצירה העממית בספרות חז"ל**, עם עובד, תל אביב 1996, עמ' 78-100

חזן רוקם גלית, "ההקשר החברתי של סיפור העם במדרש האגדה: הכוח הנשי של הקינה, הסיפור ואהבה", **רקמת חיים - היצירה העממית בספרות חז"ל**, עם עובד, תל אביב 1996, עמ' 121-140.

25. איכה בזוהר, באמנות, בשירה ובספרות המודרנית (לאחר השואה ובכלל).

קריאת חובה:

Hens-Piazza Gina, *Lamentations - Wisdom Commentary*, V. 30, Liturgical Press, Minnesota 2017, pp. 93-99.

קריאה מומלצת:

רוסקיס דוד, **אל מול פני הרעה: תגובות לפורענות בתרבות היהודית החדשה**, הקיבוץ המאוחד 1993.

26. סיכום והשוואה בין שיר השירים לאיכה

קריאה לפרזנטציה:

Melton Brittany N., "Perceiving Divine Absence", *Where is God in the Megilloth? A Dialogue on the Ambiguity of Divine Presence and Absence*, Leiden-Boston 2018, pp.58-103.

Melton Brittany N., "Perceiving Divine Presence", *Where is God in the Megilloth? A Dialogue on the Ambiguity of Divine Presence and Absence*, Leiden-Boston 2018, pp.104-135.

רשימת קיצורים:

RB – Revue Biblique

SBL – Society of Biblical Literature

VT – Vetus Testamentum

ZAW – Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft, Berlin

JBL – Journal of Biblical Literature